

menšin označil právem první světovou válku. V důsledcích této katastrofy vznikly v Evropě mnohamilionové menšiny. Pařížská mírová konference pak přinesla v mnohém pokrokový systém jejich ochrany na mezinárodní úrovni. Jakkoliv Československá republika skutečně nesplnila všechny sliby dané na pařížské mírové konferenci, menšinovou smlouvu podle Petráše „v zásadě dodržovala“. Přestože minoritní problematika republiky komplikovala život, autor potvrzuje, že to byl hitlerovský nacionalismus, nikoliv vnitropolitické spory přenášené na mezinárodní úroveň, na čem poválečná Evropa ztroskotala. Na druhé straně však kniha v žádném případě nezastírá přehmaty v menšinové politice na úrovni parlamentu i nedemokratické změny v právní úpravě politické a ekonomické sféry. Petrášovi náleží uznání i za strážlivý rozbor politiky Společnosti národů, první všeobecné mezinárodní organizace zajišťující ochranu menšin v meziválečné době. Požadavek autonomie minorit přitom hodnotí mladý autor jako předstupeň odtržení. S tím lze bezesporu souhlasit. K diskusi by byla naopak stále analyzovaná datace podřízenosti SdP Hitlerovi (podle Petráše od konce roku 1937).

Hlavní význam Petrášovy analýzy vidím ovšem v tom, že se – alespoň z aspektu právního postavení menšin – první republika ukázala oproti monarchii, i v některých vědeckých kruzích stále až nostalgicky hodnocené, pokrokem. K tomuto závěru autora dovedlo právě důsledné hodnocení situace prizmatem její doby.

Blanka Soukupová

Eva Pavlíková – Karel Sládek a kol.: *Sociální situace a religiozita ukrajinských migrantů v ČR.* Pavel Mervart, Praha 2009.

Kolektivní monografie o ukrajinských migrantech v České republice je dílem čtyř autorů sdružených v Centru pro studium migrace Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy. Autorkou většiny textu je Eva Pavlíková, dále se na knize podíleli Karel Sládek, Lucie Trlifajová a Veronika Cieslarová. Publikace je výsledkem dlouhodobého zájmu autorského týmu a prezentuje zjištění z kvalitativního výzkumu vedeného technikou hloubkových rozhovorů. Autoři se snažili porozumět různým oblastem života ukrajinských migrantů v Čechách a odpovědět na otázku, zda mohou církve sloužit také jako instituce integrace cizinců do české společnosti. Práce představuje průlomový text, který analyzuje sociální situaci Ukrajinců v Čechách; pokrývá široké spektrum témat, rozebírá obtíže, s kterými se přichodí setkávají, a nastiňuje způsoby jejich řešení a strategie, jimiž se adaptují na aktuální situaci. Neopomíjí ani motivy dotázaných k migraci a jejich představy do budoucna. Ačkoli text někdy přináší informace, které čtenář rámcově obeznámený s tematikou migrace tuší, neskouzává k prezentování banalit a zůstává na odborné rovině.

Publikaci lze pomyslně rozdělit na dvě části, první věnovanou religiozitě Ukrajinců a druhou zacílenou na širší rámec migrace. Titul otevírá krátká rekapitulace historie migrace z Ukrajiny do českých zemí a stručný nástin náboženského života na Ukrajině po pádu sovětského bloku,

jenž zde umožnil obnovení náboženské praxe a znovurošíření víry. Z textu ale není zcela jasné, jaký podíl migrantů je věřících. Že jsou mezi nimi i nevěřící, zazní teprve v závěru knihy, ač již úvodní kapitoly naznačují, že někteří svou cestu k víře nastoupili až v Čechách a ne všichni ji zde vzhledem k omezenému množství času praktikují (především kvůli pracovní vytíženosti, která omezuje možnost navštěvovat bohoslužby). Autoři zmiňují hlavní události církevního roku a poukazují na odlišnosti v liturgické praxi byzantského ritu. Ačkoli je na Ukrajině dominantní řeckokatolické náboženství, zjistili, že migranti jsou někdy v ČR nuceni navštěvovat bohoslužby jiné církve, než ke které se hlásí, protože ta jim není dostupná. Výzkumníci dále připomínají, že ukrajinští migranti přispívají k duchovní rozmanitosti střední Evropy, ve které jsou východní křesťané ve výrazné menšině. Přes svoji velkou výtěžnost kapitola o religiozitě trochu trpí malým odstupem od prezentované látky a přílišnou mírou empatie s dotazovanými; typickým příkladem může být tvrzení typu: „Traumata z těchto chladných a vydírajících mezilidských vztahů, které redukuje důstojnost člověka na peníze a zboží, mohou být vnitřně uzdravena díky pastýřské péči duchovních“ (s. 29).

Hlavním cílem studie bylo odhalit potenciál církvi jako nástroje integrace migrujících. V tomto bodě má práce širší přesah, neboť tato rovina působení církvi může být využita i pro začleňování příslušníků jiných etnik či marginalizovaných skupin. Autoři dokládají, že právě církevní komunity jsou první, do kterých se příchozí začleňují. Není ale jasné, zda se výzkumníci zajímali také o jiné formy

integrace, například krajanské spolky. Práce explicitně neuvádí, jaká část migrantů pobývá v ČR bez příbuzných, ani zda zde žijí rozptýleně, nebo se sdružují a vytvářejí soudržné komunity s vlastním sociálním životem (jak je tomu např. u vietnamských přistěhovalců), ani z ní není zřejmé, zda jsou takové údaje dostupné. Ačkoli je uvedeno, že mezi informanty byli i ukrajinští zaměstnanci řeckokatolické církve, jejich pohled v textu není příliš zřetelný. Stranou pozornosti výzkumníků zůstala také otázka, jak příchozí přijímá česká komunita věřících. Přestože zjišťování názoru „domácích“ členů příslušné diecéze bylo nad rámec daného projektu, úzce souvisí právě s podchycením možnosti fungování církve jako integrující instituce. Je otázkou, zda církev působí jako integrační médium napomáhající sociální inkluzi příchozích do české společnosti, nebo spíše poskytuje příležitost pro setkávání s dalšími krajany, ale i k získávání kontaktů na práci, jak naznačují některé citované výpovědi (s. 34n). Autoři zdůrazňují, že církev je i z pohledu nevěřících vnímána jako instituce pomáhající v nesnadných životních situacích, ale jimi popsané působení se blíží spíše sociálnímu či duchovnímu poradenství než překlenování odlišností mezi migranty a starousedlíky. Do jakého sociálního celku vlastně církev migranty integruje?

Druhá část knihy je zaměřena na každodenní život migrantů v ČR. Autoři se podrobně věnují úskalím, která migranty v hostitelské zemi čekají, a uvádějí, že se „dostávají do problémů, o nichž ani nevěděli, že je mohou potkat nebo že by je měli řešit, a obvykle netuší, jak se k jejich řešení postavit“ (s. 31). Uvedená citace naznačuje výraznou nepřipravenost

migrujících na podmínky v zemi, do které odchází. Ale například u migrace romské populace bylo popsáno, že migrují ti nejlépe připravení a předem dobře poučení od těch, kteří již v dané zemi žijí. Je tomu v případě Ukrajinců jinak, a proč? Není i v jejich případě migrace jednotlivců navázána na další osoby a širší skupiny, které ji zprostředkují a organizují? Studie ukazuje, že „Ukrajínští migranti mají po příchodu do České republiky obvykle velmi ztížené životní podmínky vyplývající z naprosté nejistoty a života ze dne na den“ (s. 32) a že „většina migrantů je přesto ochotna pracovat i za špatných podmínek“ (s. 59). Méně jasné jsou důvody, proč imigraci podstupují a tyto podmínky přijímají. Je opravdu situace na Ukrajině tak beznadějná, nebo stejně jako v případě Romů emigrují ti schopnější, kteří pro sebe (a své rodiny) chtějí něco víc a jedná se primárně o formu vzestupné sociální mobility? Z textu je zřejmé, že Ukrajinci v České republice často žijí na hranici ilegality a mnozí čelí „vykořisťování“ svých zaměstnavatelů nebo těch, kteří jim práci zprostředkovávají. Komentář této strany chybí, ale je evidentní, že tyto osoby nebyly z výzkumného hlediska dosažitelné ani ochotné jakékoli informace poskytovat a výzkumníci se i tak pohybovali na „horké půdě“. Proto je pochopitelné, že publikace nepřináší podrobnější údaje o informantech, nicméně i přesto byli v části věnované metodice výzkumu hodně „skopí na slovo“. „Zatajili“ nejen strukturu a velikost vzorku, na jehož základě práce vznikla, ale také to, v jakých městech dotazování probíhala a kdy. Uvádí jen, že se tak stalo do začátku roku 2009, znamená to ale, že veškerá použitá data nejsou více než rok stará?

Je pravděpodobné, že informanti nechtěli být v publikaci jmenováni, ale studie tak byla ochuzena o klíčový rámec, který by přiblížil jejich aktuální životní, pracovní a rodinnou situaci. Alespoň v souhrnné podobě mělo být uvedeno, kolik bylo mezi dotazovanými mužů a žen, jakého věku, vzdělání, profese, rodinného či zdravotního stavu, případně v jakém městě žijí, jak dlouho pobývají v České republice a zda se chystají vrátit nebo třeba odejít do jiné země apod.

Přestože jde o případovou studii, autoři mohli zohlednit také širší kontextový rámec, který by zkoumanou tematiku vztáhl k obecné teorii migrace. I když si výzkum nekladl takové ambice, zajímavé by bylo srovnání situace Ukrajinců s analogickými zkušenostmi příchozích z jiných zemí. Méně poučený čtenář asi bude postrádat alespoň stručný přehled legislativy vztahující se k pobytu cizinců na našem území, podmínek získávání trvalého pobytu nebo dokumentů, které imigranti k životu na území ČR potřebují a k čemu je opravňují. Publikace vůbec neobsahuje poznámkový aparát, na některých místech, například v kapitolách o religiozitě, jsou však použity pojmy, které čtenář nemusí znát a mohly být objasněny právě v poznámkách pod čarou (např. *uniatský* – v běžné češtině se užívá termín *reckokatolický*).

Po formální stránce je publikace dobře strukturovaná a přehledná, byť na několika místech není zřejmé, zda pasáže psané kurzívou jsou opravdu citace, nebo zde působil „tiskařský šotek“ a formátování odstavců je nesprávné (např. s. 48, 105–106). Jak se v pracích psaných více autory stává, styl jednotlivých textů je odlišný, není to však na škodu, i když četbu první

kapitoly ztěžují stylisticky neobratné formulace. Českého čtenáře určitě překvapí psaní ukrajinských jmen a v první chvíli uvažuje, zda se nejedná o pravopisné chyby (např. Myroslava). Autoři bohužel nevysvětlují, že formu většiny jmen vytvářejí imigrační úředníci při jejich přepisu z cyrilice do latinky a v důsledku toho některá neodpovídají českému pravopisu. Není také zřejmé, proč autoři při popisu vztahu mezi zprostředkovateli práce a řadovými migranty přebírají pro zprostředkující emické označení „klient“, respektive proč je někdy píší v uvozovkách a jindy nikoli. Pro přehlednost bylo vhodnější tyto osoby označovat obvyklou etickou terminologií jako patrony, neboť naopak řadoví migranti jsou jejich klienty.

Přes uvedené nedostatky přináší studie řadu podstatných a nových informací a téma, kterému se věnuje, je vysoce aktuální. Jde o čtivý text, který je přínosem pro poznání zvolené problematiky a bude výrazným rozšířením poznání aktuálních migračních procesů. Čtenáři této knihy by ovšem neměli zůstat jen odborníci, studenti sociálněvědních oborů, sociální pracovníci a zájemci z neziskových organizací spolupracujících s přistěhovanci, ale doporučila bych ji i zákonodárcům a politikům na všech úrovních rozhodování, neboť obsahuje řadu závažných informací, které nelze zlehčovat či zcela ignorovat. Jedná se především o byrokratické postupy spojené se získáváním povolení k pobytu či k práci, o zaměstnávání „načerno“ nebo bez úhrady sociálního pojištění, ale také o korupci, která je s tím spojená. Výpovědi migrantů obsahují závažná obvinění, která by pravděpodobně nikdo z mluvčích neměl odvahu otevřeně deklarovat, neboť by tím ohrozil

své šance na pobyt v ČR a možná i svůj život. Proto je třeba ocenit, že se výzkumníkům podařilo prolomit obavy informantů a získat i informace vypovídající o ne zcela legálních, ale přitom široce rozšířených praktikách. Dovolují si spekulovat, že se jedná jen o pověstný vrcholek ledovce, který naznačuje závažné hlubší systémové nedostatky. Kniha je proto zároveň důkazem, že přistěhovalectví je potřeba dále věnovat pozornost a upravovat legislativu, která se ho týká, a také prověřovat její dodržování.

Renáta Sedláková

Keith F. Punch: Úspěšný návrh výzkumu. Portál, Praha 2008, 230 s.

Keith F. Punch: Základy kvantitativního šetření. Portál, Praha 2008, 151 s.

Jan Hendl: Kvalitativní výzkum. Portál, Praha 2005, 407 s.

Studenti bakalářských, magisterských, ale i doktorských studijních programů zpravidla koncipují texty svých diplomových prací tak, že je dělí na teoretickou a praktickou část. Obsahem praktické části pak bývá vlastní výzkum, ať již kvantitativní nebo kvalitativní. Jeho metodika je později pravidelně podrobena kritice oponentů, kteří se netají svými výhradami. Studenti prostě chybují, a to i tehdy, když konkrétní výzkum řádně konzultovali se svými školiteli. Není pochyb o tom, že je žádoucí se některých, zejména opakujících se chyb vyvarovat, a proto upozorňuji na tři vhodné knihy, které by mohly plnit funk-